

Zpráva o realizaci záchranného programu užovky stromové v České republice v roce 2011

V následujícím přehledu jsou uvedeny aktivity, které proběhly v rámci realizace ZP v roce 2011. U jednotlivých opatření je kurzivou uveden plán činností, který byl navržen v realizačním projektu (RP) a v návaznosti je uvedena realizace činností v roce 2011.

Mimořádným opatřením pro rok 2011 bude provést aktualizaci ZP pro oblast Bílých Karpat. V době tvorby ZP nebyl k dispozici dostatek informací o tamní populaci užovky stromové a mnohá praktická opatření tak byla navržena pouze pro oblast Poohří a Podyjí. Vzhledem k některým novým poznatkům z mapování a základního výzkumu v této oblasti od roku 2008 považujeme za vhodné provést aktualizaci střednědobých cílů a opatření v rámci péče o biotop a monitoringu pro oblast Bílých Karpat.

Návrh aktualizace ZP byl během roku 2011 zpracován a je přiložen k tomuto vyhodnocení. Kromě cílů a konkrétních opatření navržených pro oblast Bílých Karpat byly zaktualizovány i některé popisné části textu týkající se oblasti Karpat a některé přílohy. Popisné části textu vztahující se k oblastem Poohří a Podyjí zatím aktualizovány nebyly – jedná se o poměrně náročné úpravy, které budou provedeny v rámci celkového zhodnocení ZP po deseti letech jeho trvání.

3.1 Péče o biotop

3.1.1 Péče o líhniště

V roce 2011 bude v oblasti Poohří a Podyjí zajištěna průběžná péče o stávající líhniště (doplnění substrátů a opravy hrazení či pletiva dle potřeby). V Poohří se jedná o 16 umělých líhnišť. Finančně budou tyto aktivity zajištěny z Programu obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK). Dále se v oblasti Poohří předpokládá vybudování dalších 4 líhnišť v rámci již schválených projektů Operačního programu životní prostředí (OPŽP). Tři z těchto líhnišť budou zbudována dle metodiky ZP a budou umístěna nedaleko Boče v rámci realizace projektu „Obnova pastvy na Bočských loukách v evropsky významné lokalitě a Ptačí oblasti Doupovské hory“. V rámci projektu „Zajištění péče o předměty ochrany evropsky významné lokality a Ptačí oblasti Doupovské hory v lokalitě Jakubov - 2. etapa“ budou nedaleko Jakubova zbudovány větší a trvalejší hromady biomasy, které mohou sloužit k líhnutí vajec plazů, nejedná se však přímo o líhniště dle metodiky ZP.

V Podyjí momentálně existují 4 líhniště, péči o ně finančně zajistí Správa NP Podyjí.

V Karpatech je v roce 2011 plánováno zbudování jednoho líhniště v oblasti Štítné nad Vláří, jeho realizace je podmíněna aktualizací záchranného programu (viz výše).

V Poohří byly všechny aktivity realizovány a čerpání financí proběhlo dle RP. Fotodokumentace k těmto činnostem je obsažena v jedné z příloh ke zprávě „Monitoring populace užovky stromové (*Zamenis longissimus*) v Poohří“ (viz opatření 3.3.1). Nad rámec plánovaných aktivit bylo v Poohří zbudováno jedno líhniště v obci Okounov z prostředků ČSOP – Ochrana biodiverzity.

V Podyjí byla Správou NP zajištěna péče o stávající 4 líhniště a bylo zbudováno jedno nové líhniště na lokalitě Široké pole.

V Karpatech byla zajištěna péče o stávající líhniště v lomu pod vrchem Okrouhlá a byla zbudována dvě nová líhniště v lokalitách Pláňavy a Kochavec. Realizace těchto prací byla finančně podpořena z Programu Ochrana Biodiverzity ČSOP.

3.1.2 Péče o významné biotopové prvky a migrační koridory

V rámci tohoto opatření proběhnou v Poohří v roce 2011 úpravy 10 biotopů vedených v databázi vhodných biotopů pro užovku stromovou pro tuto oblast. Bude se jednat o pravidelnou údržbu dřívě obnovených lokalit, tedy zejména kosení a výřez výmladků. Práce budou finančně zajištěny z prostředků POPFK.

V Podyjí jsou na rok 2011 plánovány úpravy zídek na stěžejní lokalitě na vinici Šobes. Jedná se zejména o pročištění zídek od rychle rostoucí vegetace, které provádí buď hospodařící firma Znovín Znojmo, a.s. na vlastní náklady nebo realizační tým ZP formou brigády.

Všechny zmíněné aktivity v Poohří byly splněny a čerpání financí proběhlo dle RP. Dokumentace k realizaci tohoto opatření je součástí příložené zprávy „Monitoring populace užovky stromové (*Zamenis longissimus*) v Poohří a jejích příloh.

Plánovaná údržba biotopů na vinici Šobes v Podyjí byla také splněna, navíc se na této lokalitě podařilo realizovat další fázi oprav zbořených zídek v dolní části vinice. Podobně jako v loňském roce byly opravy provedeny po dohodě s hospodařícím subjektem a finanční náklady byly hrazeny částečně firmou Znovín Znojmo, a.s. a částečně SDPK AOPK ČR.

3.1.3 Péče o ostatní typy biotopů

V Podyjí proběhne v roce 2011 v rámci tohoto opatření prosvětlení části teras pod Novým hrádkem, které bude finančně zajištěno Správou NP Podyjí. Tyto práce byly plánovány na zimní období 2010/2011, tzn. jsou uvedeny už v RP na rok 2010. Provedeny však budou až počátkem roku 2011.

V Karpatech bude v roce 2011 zajištěna průběžná péče o speciální biotop zbudovaný v roce 2010 z prostředků Norských fondů, který byl plánován jako potenciální vhodný úkryt, zimoviště i líhniště. Případné finanční nároky na toto opatření budou hrazeny z prostředků POPFK určených na opatření 3.3.5.

Přestože plánované činnosti v Podyjí jsou součástí platného Plánu péče o NP, Správa NP je v roce 2011 nerealizovala. Provedení prací lze předpokládat během doby platnosti Plánu péče, tzn. nejpozději do roku 2020.

Plánované aktivity v Karpatech byly splněny, navíc byly zbudovány dva další speciální biotopy, resp. líhniště (viz opatření 3.1.1).

3.2 Péče o druh

3.2.1 Ochrana jedinců při údržbě příkopů u silnic

V Poohří proběhne v roce 2011 (časově dle potřeby, i opakovaně) již osvědčený odchyt a zpětné vypouštění jedinců užovky stromové při sečení příkopů na silnici E442 (13) (úsek od odbočky k Hornímu Hradu do Boče), aby při této činnosti nedocházelo k jejich usmrcování. Opatření bude finančně zajištěno Ředitelstvím silnic a dálnic.

Tyto činnosti i čerpání financí proběhlo dle RP. Odchyt a zpětné vypouštění při sečení byly provedeny dvakrát – v červenci a v říjnu a celkem bylo zachráněno 10 hadů (8 užovek stromových, 1 užovka hladká a 1 užovka obojková).

Kontrola příkopů před sečením byla nad rámec realizačního projektu provedena i v Karpatech na úseku Vlárský průsmyk – Sv. Štěpán, nebyli však nalezeni žádní hadi.

3.2.2 Ochrana jedinců při migraci přes silniční komunikace

V Poohří proběhne v roce 2011 údržba bariéry podél velmi riskantního úseku silnice E442 (13) mezi Bočí a Stráží nad Ohří. Tato bariéra byla zbudována firmou Naturaservis a.s. v roce 2006 a od té doby velmi dobře plní svůj účel, mortalita mláďat zde rapidně poklesla.

Po zhruba pětiletém období je zapotřebí provést větší údržbu a opravu této konstrukce. Práce budou finančně zajištěny z prostředků POPFK.

Oprava a údržba bariéry i její financování proběhlo dle RP. Fotodokumentace k těmto činnostem je obsažena v jedné z příloh ke zprávě „Monitoring populace užovky stromové (*Zamenis longissimus*) v Poohří“ (viz opatření 3.3.1).

3.3 Monitoring

Podobně jako každý rok proběhl i v roce 2011 základní monitoring užovky stromové zajišťovaný odborem monitoringu AOPK ČR v rámci sledování stavu evropsky významných druhů. Monitoring proběhl dle stanovené metodiky (viz www.biomonitoring.cz) na celkem 12 trvalých monitorovacích plochách (5 v oblasti Poohří, 4 v oblasti Podyjí a 3 v oblasti Bílých Karpat). Výsledky byly zapsány do Nálezové databáze AOPK ČR. Finanční náklady na tento monitoring byly hrazeny z rozpočtu odboru monitoringu AOPK ČR.

3.3.1 Monitoring biotopů

V roce 2011 bude v Poohří opět od dubna do října probíhat sledování stávajících a obnovených biotopů, které pomůže při hodnocení jednotlivých zásahů (viz Opatření 3.1.2). Monitoring je prováděn dle metodiky ZP, jeho financování bude zajištěno z prostředků MŽP nebo POPFK.

Monitoring v Poohří byl proveden dle plánu, finanční náklady byly hrazeny z prostředků MŽP (prostředky ke krytí výdajů spojených s plněním závazků vyplývajících z členství ČR v mnohostranných environmentálních smlouvách, konkrétně naplňování Doporučení č. 106/2003 Stálého výboru Bernské úmluvy). Bylo sledováno celkem 43 biotopů, ve kterých bylo od dubna do října provedeno celkem 276 návštěv dle metodiky ZP. Zaznamenáno bylo celkem 148 exemplářů užovky stromové, z biotopů s menší pravděpodobností výskytu byly sbírány i svlečky. Na základě systému barevného značení biotopů dle četnosti druhu a frekvence návštěv daného biotopu (zelená – nejvyšší četnost - pouze 3 návštěvy za sezónu, oranžová – střední četnost – 6 návštěv, a červená – nejnižší četnost – 9 návštěv) lze konstatovat, že z hlediska užívání biotopu užovkou stromovou došlo na 2 biotopech ke zhoršení stavu, na 7 ke zlepšení a na 34 byl stav stejný na začátku i na konci sezóny. Celkově (pro tento rok i zahrneme-li výsledky z předchozích 3 let) tedy výsledky monitoringu biotopů poukazují na trend postupného osidlování nově vytvořených či obnovených biotopů užovkou stromovou. Dokumentace a podrobnosti jsou uvedeny ve zprávě „Monitoring populace užovky stromové (*Zamenis longissimus*) v Poohří“ a jejich přílohách.

3.3.2 Monitoring líhnišť

V Poohří bude v roce 2011 monitoring líhnišť finančně zajištěn z prostředků POPFK.

V Podyjí bude v roce 2011 monitoring líhnišť zajištěn v rámci výzkumného projektu „Plazi NP Podyjí a NP Thayatal“.

V Karpatech bude v rámci tohoto opatření v roce 2011 proveden monitoring speciálního biotopu v lomu pod vrchem Okrouhlá, který svým charakterem splňuje podmínky pro líhniště. Finančně budou tyto práce zajištěny z prostředků POPFK.

Monitoring bude prováděn dle metodiky ZP.

Monitoring líhnišť byl proveden dle plánu ve všech třech oblastech.

V Poohří bylo v roce 2011 pravidelně sledováno 17 záměrně zbudovaných líhnišť, každé bylo během sezóny navštíveno 8krát, byla zaznamenávána přítomnost hadů (celkem 113 záznamů užovky stromové), jejich početnost, pohlaví a chování, dále počasí v daný den atd. (viz metodika ZP). Na podzim pak bylo 7 vybraných líhnišť opatrně převrstveno a na 4 z

nich bylo nalezeno celkem 49 zbytků vaječných slupek po úspěšném vylíhnutí a 15 nevylihých vajec užovky stromové. Zároveň bylo během roku 2011 na 2 líhništích pozorováno páření (na jednom z nich včetně souboje samců) a na 6 líhništích byla nalezena novorozená mláďata (celkem 24) nebo jejich svlečky (celkem 15, z jednoho líhniště). Novorozená mláďata byla změřena a zvážena. Dokumentace a podrobnosti z monitoringu líhnišť v Poohří jsou uvedeny ve „Zprávě z výzkumu užovky stromové – monitoring líhnišť a výzkum reprodukce“ a jejích přílohách.

V Podyjí probíhal v roce 2011 monitoring na 4 líhništích (Šobes, Nový hrádek, a 2 x na Široké louce), páté líhniště na Širokém poli bylo instalováno až po době kladení vajec, proto po instalaci nebylo pravidelně sledováno. Zajímavostí však je nález zbytků vaječných obalů užovky stromové v bezprostřední blízkosti tohoto líhniště v trouchnivějším dřevě. Na všech sledovaných líhništích byli pozorováni jedinci užovky stromové (celkem 14 jedinců) i jejich páření (1 x na líhništích Široká louka, Nový hrádek a Šobes), po převrstvení na podzim však nebyly nalezeny žádné zbytky vaječných slupek. V dubnu byla na líhništi na Šobesu nalezena 2 mláďata po přezimování z předchozího roku. Výsledky monitoringu jsou souhrnně uvedeny v tabulce, která je přiložena k tomuto vyhodnocení.

V Karpatech bylo pravidelně sledováno jen jedno líhniště v lomu pod vrchem Okrouhlá. Dvakrát byl pozorován výskyt užovky stromové přímo na líhništi (vždy jedna dospělá samice), jednou byli pozorováni 3 dospělci (1 samec a 2 samice) v blízkosti líhniště. Na jaře ani na podzim nebyly v líhništi nalezeny žádné zbytky vaječných slupek ani nebyla na líhništích zaznamenána novorozená mláďata. Dokumentace k monitoringu je součástí zprávy „Sběr dat a monitoring líhniště užovky stromové (*Zamenis longissimus*) v oblasti Bílých Karpat.“

3.3.5 Sběr základních dat v oblasti Karpat

V návaznosti na studie provedené v letech 2008–2010 a jejich výsledky bude realizace tohoto opatření pokračovat i v roce 2011. Sběr dat bude zaměřen zejména na aktuální výskyt druhu a zjištění míst rozmnožování, bude prováděno individuální značení jedinců. Financování tohoto opatření bude zajištěno z prostředků POPFK.

Realizace tohoto opatření i jeho financování proběhlo dle RP. Sběr dat byl v roce 2011 zaměřen na katastry obcí Šanov, Pitín, Bojkovice a Nezdenice, což jsou oblasti, ze kterých dosud existují většinou jen nepotvrzené nálezy užovky stromové. Vzhledem k indiciím z předchozích studií v oblasti Bílých Karpat i vzhledem k velikosti zkoumané oblasti probíhal průzkum zejména v okolí sídel, se zaměřením na okraje obcí, polosamoty a samoty. Mapování přineslo vesměs negativní výsledky, výskyt užovky stromové byl potvrzen pouze na dvou lokalitách v katastru obce Pitín (samota u Olšavy a samota u Matyášů).

Kromě mapování ve zmíněných katastrech, které představují spíše okrajové či možné lokality výskytu užovky stromové, probíhalo v rámci tohoto opatření též pravidelné sledování lokalit s nejméně frekventovanějším výskytem (Sidonie, Vlárský průsmyk, lom pod Okrouhlou) včetně individuálního značení nalezených dospělých jedinců. Realizace těchto prací byla finančně podpořena z Programu Ochrana Biodiverzity ČSOP. Celkem bylo v roce 2011 označeno 7 jedinců užovky stromové. V kombinaci s jedinci označenými v předchozím roce je tak na těchto lokalitách označeno dohromady 16 jedinců. Žádný zatím nebyl odchycen opakovaně. Dokumentace a podrobnosti k realizaci tohoto opatření jsou uvedeny ve zprávě „Sběr dat a monitoring líhniště užovky stromové (*Zamenis longissimus*) v oblasti Bílých Karpat.“

3.4 Výzkum

3.4.1 Výzkum reprodukce

V Pooohří bude tato problematika částečně řešena v rámci monitoringu líhnišť (viz opatření 3.3.2), a to v návaznosti na doposud prováděný výzkum.

V Podyjí bude pokračovat obdobný výzkum započatý v druhé polovině roku 2010. Dataloggerů budou instalovány ve 2 líhništích. Finančně budou práce zajištěny prostřednictvím výzkumného projektu „Plazi NP Podyjí a NP Thayatal“.

Výzkum reprodukce v Pooohří proběhl dle plánu. Teplotní sondy byly umístěny do 10 líhnišť, vždy na povrch a do hloubky cca 50 cm. Teplota byla sledována každých 90 minut od konce června do října. Sledovány a vyhodnoceny byly tyto substráty: borka (uleželá, promíchaná se senem), borka (suchá neuleželá kůra, většinou ve směsi s pilinami), koňský hnůj slámový, koňský hnůj pilinový, piliny, zahradní kompost a směs se základem sena či slámy. Z hlediska tepelných vlastností byla (stejně jako v předchozích dvou letech) nejlépe vyhodnocena borka a dosavadní výsledky také naznačují, že v případě možné volby mezi různými substráty volí samice užovek stromových k naklazení právě borku. Úspěšná reprodukce užovky stromové byla potvrzena v borce, pilinovém hnoji, pilinách a zahradním kompostu, užovky obojkové se již úspěšně rozmnožily dokonce ve všech sledovaných substrátech. Na jednom líhništi byla v roce 2011 v polovině července nalezena snůška těsně pod jeho povrchem, pod dopravníkovým pásem, což umožnilo přemístit teplotní sondu přímo k této snůšce a sledovat průběh teplot v bezprostřední blízkosti vajec až do jejich úspěšného vylíhnutí. Tyto cenné údaje ukázaly, že ani vyšší teplotní výkyvy (přes 10°C) během dne či mírné překročení udávaného horního teplotního limitu pro zdárný vývoj vajec nejsou překážkou úspěšné inkubace. Výsledky také potvrzují domněnku ze sledování v předchozích dvou letech, že teploty v líhništích se postupem času „stabilizují“ (menší výkyvy v rámci sezóny a celkově příznivější teploty substrátu pro inkubaci ve starších líhništích). Dokumentace a podrobnosti k výzkumu jsou uvedeny ve „Zprávě z výzkumu užovky stromové – Monitoring líhnišť a výzkum reprodukce.“

Výzkum reprodukce v Podyjí probíhal na lokalitě Šobes za pomoci celkem 8 dataloggerů zaznamenávajících teplotu a vlhkost. Bohužel, vzhledem ke zcizení několika přístrojů a k technickým problémům s dalšími z nich bylo možné využít k vyhodnocení pouze data ze 4 přístrojů. Zjištěno bylo poměrně překvapivé znatelné kolísání teploty i vlhkosti na okraji líhniště, které však může být kromě samotného okrajového efektu vysvětleno i pozdním doplněním substrátu do líhniště. Velmi zajímavým výsledkem je naopak relativně stabilní prostředí v zídkách (jeden datalogger byl umístěn v zídce na vinici Šobes v okolí sledovaného líhniště). V příštích letech by bylo vhodné přes zde popsané problémy ve výzkumu pokračovat, aby byla získána data i k prostředí přímo v líhništi a celkově navýšen vzorek dat k jejich vzájemnému porovnání. Výsledky k této problematice jsou podrobněji popsány ve stručné zprávě, která je přiložena k tomuto vyhodnocení.

3.4.2 Telemetrická studie

V roce 2011 bude v Podyjí pokračovat telemetrická studie započatá již na podzim 2009. Počítá se se sledováním 14 doposud označených jedinců, další odchyty hadů již nejsou plánovány. Finančně bude studie zajištěna prostřednictvím výzkumného projektu „Plazi NP Podyjí a NP Thayatal“.

Telemetrické sledování pokračovalo dle plánu až do konce projektu v prosinci 2011. Celkem 14-ti jedincům užovky stromové byla implantována vysílačka. Telemetrický monitoring tedy proběhl v plánovaném rozsahu, a to především na těchto místech: Šobes, Nový Hrádek a Široké pole. Jedna vysílačka byla umístěna jako kontrola přímo do líhniště na lokalitě Šobes, což se ukázalo jako vhodné. Především tak bylo možné ověřit dobu činnosti vysílačky neovlivněnou tím, že byla v tělní dutině užovky, a dále tato kontrola sloužila k ověření správného fungování přijímače. Jedinci, kterým byla vysílačka implantována, byli vesměs označeni také čipem a zároveň i zástřihy na šupinách (pro případnou kontrolu). Po

dobu sledování hadů pomocí telemetrie, ani později jsme na označených jedincích nezaznamenali žádné zdravotní komplikace nebo neobvyklé způsoby chování.

Udávaná střední délka životnosti vysílaček je 5,5 měsíce, avšak v mnoha případech délka aktivního vysílání překvapivě překročila 11 měsíců. Od výrobce vysílaček firmy Biotrack (Velká Británie) jsme však obdrželi informaci, že některé kusy mohly mít chybu – v průběhu vysílání se přeladily na jinou frekvenci. To částečně vysvětlovalo malou úspěšnost některých sledování například na Širokém poli. Z toho důvodu nebylo přistoupeno k umístování dalších vysílaček. I tak však pomocí telemetrie bylo získáno množství dat. Výsledky napovídají, že pohyb užovek daným územím je závislý na konfiguraci vhodných biotopů, přičemž existuje i silná vazba na vhodné stanoviště – pokud jej sledovaný jedinec našel, většinou jej po dlouhou dobu neopustil. Zjištěné tvary a velikosti domovských okrsků sledovaných hadů se u jednotlivých zvířat značně lišily (cca 9 600 m² – 850 000 m²). V lesních porostech byl zjištěn poměrně častý pohyb korunami stromů. U sledovaných jedinců bylo zaznamenáno pravidelné sezónní chování, kdy se hadi na jaře přesunuli na výrazná, členitá stanoviště, na kterých docházelo k páření, někteří pak na těchto stanovištích strávili i výraznou část sezóny. V srpnu pak většinou došlo k pozvolnému přesunu na zimoviště, která byla zjištěna v horních částech svahů, v kamenitém a skalnatém terénu. Nejdelší zaznamenaná vzdálenost mezi stanovišti stejného jedince v průběhu jedné sezóny byla 1660 m. Zajímavostí bylo několik případů přesunů v pozdních podzimních měsících (listopad – polovina prosince). Podrobnosti a výsledky jsou uvedeny ve zprávě Telemetrická studie užovky stromové, která byla odevzdána správě NP Podyjí a je přiložena i k tomuto vyhodnocení.

3.4.3 Získávání doplňujících údajů o ekologii druhu a mezidruhových vztazích

V Poohří bude tato problematika částečně řešena v rámci monitoringu líhnišť (viz opatření 3.3.2), a to v návaznosti na doposud prováděný výzkum.

V Podyjí bude pokračovat podobný výzkum zaměřený na jeden druh predátora – prase divoké. Výzkum probíhá formou rozborů žaludků ulovených divokých prasat, finančně je zajištěn v rámci výzkumného projektu „Plazi NP Podyjí a NP Thayatal“.

V Poohří v roce 2011 pokračovalo sledování potenciálních predátorů užovky stromové, vzhledem k finančním limitům však v menší míře než v předchozích letech. Potvrzen byl výskyt nepůvodního mývala severního (jedno pozorování živého jedince a jeden nález přejetého jedince na silnici). Více podrobností je uvedeno ve zprávě „Monitoring populace užovky stromové (*Zamenis longissimus*) v Poohří.“

Ve spolupráci se Správou NP Podyjí a Jihočeskou univerzitou České Budějovice a s Katedrou ochrany lesa a myslivosti Fakulty lesnické a dřevařské, ČZU proběhly v oblasti Podyjí odběry a rozborů žaludků ulovených divokých prasat. Pracovníci Jihočeské univerzity České Budějovice a ČZU si po dohodě s Lesní správou Čížov odebírali žaludky uskladněné ve speciálním mrazicím boxu v Čížově. Bylo zpracováno 97 vzorků z let 2010 a 2011 pocházejících z odstřelů v honitbě NP Podyjí. Výsledky prokazují, že divoká prasata dávají přednost rostlinné stravě, živočišná složka pak byla v jejich potravě zastoupena nejvíce bezobratlými živočichy, z obratlovců se nejčastěji vyskytoval srnec a pouze jednou byli zaznamenáni zajíc a hraboš, plazi nebyli zaznamenáni vůbec. Z výsledků tedy lze vyvodit závěr, že divoká prasata nepředstavují v oblasti Podyjí hrozbu pro populaci užovky stromové. Podrobnosti k výsledkům jsou uvedeny ve zprávách Výzkum potravy prasete divokého s ohledem na možnou predaci plazů a Složení potravy prasete divokého v NP Podyjí, které jsou přiloženy k tomuto vyhodnocení.

3.5 Výchova a osvěta

3.5.2 Informační materiály

V rámci tohoto opatření bude v roce 2011 v oblastech Poohří a Karpat pokračovat distribuce letáků s informacemi o ekologii a ochraně užovky stromové v každé z daných oblastí. Letáky byly připraveny již koncem roku 2009 a jejich distribuce nebude vyžadovat speciální finanční zajištění.

Dále bude v oblasti Poohří probíhat osvěta formou osobního jednání s místním obyvatelstvem se snahou jej motivovat k zakládání a údržbě kompostů, vhodných pro užovku stromovou. Tato činnost bude finančně zajištěna z prostředků POPFK.

Všechny plánované aktivity proběhly dle RP. V Poohří se občanské sdružení Zamenis kromě distribuce zmíněných letáků věnovalo i pravidelné údržbě informační nástěnky v obci Stráž nad Ohří a na vlastní náklady realizovalo 5 přednášek pro děti ze základních škol v okolí.

Osobní osvěta probíhala od dubna do září a kromě zajímavých údajů o současném i minulém výskytu užovek stromových v oblasti přinesla i další případné dobrovolníky z řad místních obyvatel či chatařů k realizaci ochranných opatření pro užovku stromovou. Náklady na realizaci tohoto opatření byly hrazeny z prostředků POPFK. Podrobnosti k osobní osvětě (kontakty na oslovené obyvatele, hlášená pozorování hadů, atd.) jsou uvedeny ve „Zprávě o osvětovém působení a nálezech hadů v okrajových částech izolovaného areálu užovky stromové v Poohří.“

3.6 Ostatní opatření

3.6.2 Péče o doupné stromy

V rámci tohoto opatření bude v roce 2011 v Poohří pokračovat péče o doupné stromy vymapované v roce 2009. Stromy budou ošetřeny dle metodiky ZP na základě údajů v existující databázi. Opatření bude finančně zajištěno z prostředků POPFK.

V Karpatech je na rok 2011 plánováno vyznačení doupných stromů v terénu. Tato činnost bude probíhat v rámci opatření 3.3.5 a nevyžaduje zvláštní finanční zajištění.

Plánované činnosti v rámci tohoto opatření v Poohří byly splněny dle RP, ošetření doupných stromů zde bylo hrazeno z prostředků POPFK.

Aktivity plánované v Karpatech nebyly z důvodu časové tísně realizovány.

Z finančních prostředků MŽP (prostředky ke krytí výdajů spojených s plněním závazků vyplývajících z členství ČR v mnohostranných environmentálních smlouvách, konkrétně naplňování Doporučení č. 106/2003 Stálého výboru Bernské úmluvy) se v roce 2011 nad rámec RP občanskému sdružení Zamenis podařilo uspořádat bilaterální mezinárodní (česko-polský) workshop o ochraně izolovaných populací užovky stromové a tím navázat bližší spolupráci s polskými ochranáři. Workshop proběhl formou dvou vzájemných návštěv: 12.-19.7. v Poohří a 22.-30.8. v Bieszczadech a byl zaměřen na představení hlavních lokalit výskytu užovky stromové a realizovaných opatření na její ochranu v každé z těchto izolovaných populací. Podrobnosti k workshopu jsou shrnuty v závěrečné zprávě a prezentaci, které jsou přiloženy k tomuto vyhodnocení.

Celkové zhodnocení ZP

Realizace ZP pro užovku stromovou probíhala i v roce 2011 ve všech třech oblastech výskytu tohoto druhu v ČR, přičemž největší objem praktických opatření byl již tradičně proveden v oblasti Poohří s naší nejohroženější izolovanou populací. V oblasti Podyjí probíhaly díky končícímu projektu NP Podyjí a NP Thayatal zejména výzkumné aktivity a v Bílých Karpatech pokračovalo v minulých letech započaté podrobnější mapování, realizována však byla i některá managementová opatření. Celkové vynaložené náklady na realizaci ZP oproti předchozímu roku klesly o více než polovinu, což bylo způsobeno hlavně ukončením programu „Záchranné programy pro zvláště chráněné druhy“ v rámci Finančního mechanismu EHP/Norska. Odhlédneme-li od zmíněného výzkumného projektu v Podyjí, byl tedy v roce 2011 nejdůležitějším finančním zdrojem pro realizaci ZP Program obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK), v rámci kterého byla realizována většina nejdůležitějších managementových opatření.

Praktická realizace ZP v oblasti Poohří byla v roce 2011 zaměřena na údržbu velkého množství již v předchozích letech obnovených či zbudovaných biotopů a detailní monitoring. Dle jeho výsledků lze prozatímni průběh realizace ZP v této oblasti hodnotit velmi pozitivně. Např. v roce 2011 byla zjištěna další nová lokalita užovky stromové na okraji současného areálu rozšíření a byla nalezena 4 nová místa pobytu druhu uvnitř areálu, což můžeme považovat za důkaz migrace a tím pádem i propojenosti jednotlivých mikrolokalit. Dále byla v letošním roce prokázána úspěšná reprodukce užovek stromových na 6 zbudovaných líhništích, líhnišť osídlených (tzn. alespoň s nálezem dospělců) bylo dokonce dvakrát tolik. Úspěšně probíhala v roce 2011 i osvětová činnost v oblasti, kdy se podařilo navázat kontakt s dalšími místními obyvateli ochotnými spolupracovat na ochraně užovky stromové. Za možnou hrozbu pro užovky stromové v Poohří považují realizátoři ZP rozšíření mývala severního, které je v současné době zřejmě v počáteční fázi, ale bez cílenější snahy o řešení tohoto problému by jeho expanze mohla narůst do neúnosných rozměrů.

Výzkumný projekt v Podyjí přinesl hlavně zajímavé poznatky týkající se způsobu života a ekologie užovek stromových v této oblasti, které by mohly být v budoucnu využity k jejich efektivnější ochraně. Část těchto výsledků byla publikována (Mikátová, Vlašín 2012). Byla zde však realizována i některá praktická opatření, např. pravidelná péče a monitoring líhnišť. Ten prokázal časté využívání líhnišť užovkami stromovými i jinými plazy a na třech z nich bylo pozorováno páření užovek stromových. Úspěšné rozmnožování na líhništích zatím nebylo potvrzeno nálezem zbytků vylíhlých vajec, to však může být důsledkem malé pravděpodobnosti jejich nalezení při převrstvování líhnišť. Podařilo se také úspěšně navázat na spolupráci s firmou Znovín Znojmo, a.s., hospodařící na stěžejní lokalitě – vinici Šobes; za jejího finančního přispění byla klasickou technologií opravena další část zbořených kamenných zídek na této vinici, které jsou pro užovku stromovou ideálním biotopem.

V oblasti Bílých Karpat v roce 2011 pokračovalo jak podrobnější mapování v méně prozkoumaných lokalitách, tak i pravidelný monitoring již známých center výskytu, kde probíhá i individuální značení jedinců. Vzhledem k časté frekvenci nálezů v těchto lokalitách a tomu, že zatím nedošlo k opakovanému odchycení stejného jedince lze usuzovat, že je zde populace poměrně početná. Úspěšně můžeme hodnotit i monitoring stávajícího líhniště v oblasti, který prokázal jeho využívání dospělými jedinci, zatím zde však nebyla prokázána úspěšná reprodukce. Na základě výsledků studií a monitoringu z posledních 4 let byly v roce 2011 navrženy konkrétnější dlouhodobé a střednědobé cíle ZP pro oblast Bílých Karpat. V souladu s těmito cíli byla také založena dvě nová líhniště.